

دائرة المعارف گیاهان داروئی

(طب سنتی)

تألیف و گردآورنده : محمدعلی افسر خیاوی

فیض روح القدوس از باز مدد فرماید
دیگران هم بکنند آنچه مسیحا میکرد

انتشارات زر قلم - تبریز

دفتر انتشارات زر قلم - تبریز کد ۰۴۱۱

تلفن: ۵۵۶۷۴۸۲ فاکس: ۵۵۵۳۶۹۹ همراه: ۰۹۱۴ ۳۱۳۰۵۵۶

دائرة المعارف: گیاهان دارویی مولف: محمد علی افسر خیاوی

ناشر زر قلم - چاپ کیهان - سال ۸۴

چاپ اول تیراژ: ۲۰۰۰ جلد اندازه: وزیری

تعداد صفحه: ۳۶۳ قیمت: ۳۰۰۰۰ ریال

شماره شابک: ۹ - ۵۴ - ۶۹۵۳ - ۹۶۴

حق چاپ و امتیاز دائم محفوظ است به انتشارات زر قلم

فهرست مطالب

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
مقدمه	۲۶	اشراس	۳۵
آذریون	۲۹	اخیروس	۳۵
آزربو	۲۹	اشک	۳۵
آذریاس	۲۹	ارقیطون	۳۵
آغالوجی	۲۹	اسپند	۳۵
آویشن	۳۰	اسپست	۳۶
آغاریقون	۳۰	اسفنج	۳۶
آناغالس	۳۰	اسرار	۳۷
ارغیس	۳۰	اسفیداج	۳۷
ارس	۳۱	اسفاناج	۳۷
ارزن	۳۱	اسقیل	۳۸
ارند برند	۳۱	اسطوخودوس	۳۸
ابرون	۳۱	اشنه	۳۹
ابوقانس	۳۱	اصابع الصفر	۳۹
ابوخلسا	۳۲	اصابع هرس	۳۹
اسل	۳۲	اظفار الطیب	۳۹
اذخر	۳۳	اطراطیقون	۳۹
ابهل	۳۳	اطرماله	۴۰
ابنوس	۳۳	اکلیل الجبل	۴۰
اذراقی	۳۳	افلنجه	۴۰
ارمال و ارمالک	۳۴	افسنقین	۴۰
اسفوریدیون	۳۴	اقاقیا	۴۱
اسفرزه	۳۴	افقراسیقون	۴۱
ارنیکا	۳۴	اقط	۴۱
اراشید	۳۴	اقطی	۴۱
اردقباقی	۳۵	اقوماروئون	۴۱

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
اکت مکت	۴۱	انجدان	۴۷
انجدان	۴۱	بابونج	۴۸
اکلیل الملک	۴۲	بابلس	۴۸
ام الکب	۴۲	بابونه	۴۸
امل کجائی	۴۲	بجستان	۴۹
آلپ	۴۳	بابا آدم	۴۹
امره	۴۳	باد آورد	۴۹
املج	۴۳	بان	۴۹
امفیلان	۴۳	بادنجان	۴۹
انجره	۴۳	بالک جوئی	۴۹
انیسون	۴۴	باریطن	۵۰
انج	۴۴	بنفشه لگ	۵۰
اغلاجون	۴۴	باریلو فالن	۵۰
اشق	۴۴	بخور الاکراذ	۵۰
اصل القلب	۴۵	بسر	۵۰
افیمیدون	۴۵	بستیاح	۵۱
اهلیج	۴۵	بشام	۵۱
اورلیک	۴۵	بادام شیرین	۵۱
اهلیج چینی	۴۵	بادام تلخ	۵۱
النس النفس	۴۵	بشلشک	۵۱
ایرم سار	۴۶	بزر قطونا	۵۱
ایرسا	۴۶	بزرکتن	۵۲
اخله	۴۶	بصل پیاز	۵۲
اخیروس	۴۶	بصل الریز	۵۲
انجیات	۴۷	بطباط	۵۲
انجره الاسودان	۴۷	بقله یهودیه	۵۲
اشنان	۴۷	بقته الحمقا	۵۲
انتله	۴۷	بقله یمانیه	۵۲

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
بصل	۵۳	بادرنجوبه	۵۹
بلبوس	۵۳	بنولی	۵۹
بارهنگ	۵۳	بوره	۵۹
بطم	۵۳	بهار	۵۹
بطیخ	۵۴	بهمن	۵۹
بقس	۵۴	بنفشه	۵۹
بلسان	۵۴	پرسیان	۶۰
بید مشک	۵۵	پالغ	۶۰
بلوط الارض	۵۵	پنیرک	۶۰
بقله حامضه	۵۵	پهین ترود	۶۰
بقله الغزال	۵۵	پیل کش	۶۰
بنقه	۵۵	پنیر خرما	۶۰
بوزیدان	۵۵	پیچک	۶۰
بید انجیر	۵۶	پونه	۶۰
بلوط	۵۶	پرسیاوشان	۶۱
بل	۵۷	پونه صحرایی	۶۱
بنگ	۵۷	پولن	۶۱
بوقیص	۵۷	پهین چمر	۶۱
بلادر	۵۷	پامچال	۶۲
بلبله	۵۷	پنچوت	۶۲
برنجاسف	۵۷	تاج الملوک	۶۲
بسباسه	۵۷	تافسیا	۶۲
بسر ویلج	۵۸	تانبول	۶۲
بسفایج	۵۸	ترمس	۶۳
بولاغ اوتی	۵۸	تاک درخت مو	۶۳
بیل	۵۸	توبال	۶۳
بنگ	۵۸	ترخون	۶۳
بان	۵۸	ترنجبین	۶۳

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
تخم چشم خروس	۶۳	جنطیانا	۶۹
تره	۶۴	جوز لقی	۶۹
تمیس رزک	۶۴	جنبل	۶۹
تنباکو	۶۴	جوز السرو	۷۰
ثغاریر	۶۵	جوز ارقم	۷۰
ثمام	۶۵	جوز گندم	۷۰
ثوم	۶۵	جوان سپرم	۷۰
ثومون	۶۵	جوز الخمس	۷۰
ثلیان	۶۵	جوز الزنج	۷۰
ثلج	۶۶	جوشیصا	۷۰
ثاموش	۶۶	جیدار	۷۰
ثعلب	۶۶	جوز مازج	۷۱
جاورس	۶۶	جیرجیر	۷۱
جاوشیر	۶۷	جراد البحر	۷۱
جبراهنگ	۶۷	جرز	۷۱
جداور	۶۷	جبه	۷۱
جرمیلک	۶۷	جب	۷۱
جرغول	۶۷	جثاث	۷۲
جعفری	۶۷	جرامقه	۷۲
جعهده	۶۸	چلاپا	۷۲
جفت افرید	۶۸	چنیا	۷۲
جکی	۶۸	چیدار	۷۲
جلفوره	۶۸	چای ختائی	۷۲
جلیان	۶۸	چشمیزج	۷۲
جمار	۶۸	چغندر	۷۲
جمیز	۶۹	چنار	۷۲
جمسفرم	۶۹	حضض	۷۲
جناح	۶۹	حسک	۷۲

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
حصرم	۷۲	خرزهره	۷۸
حلتیت	۷۲	خروع	۷۹
حمص	۷۲	خس الحمار	۷۹
حمرا	۷۲	خائق الذهب	۷۹
حرمل	۷۴	خوخ شفتالو	۷۹
حرف	۷۴	خل	۷۹
حرفش	۷۴	خائق النمر	۷۹
حزا	۷۴	خمیر مایه	۷۹
حاشا	۷۴	خیربو	۷۹
حاج اشتراغاز	۷۴	خریق سیاه	۷۹
حب النبیل	۷۵	خریق سعید	۷۹
حب الزلم	۷۵	خرم	۸۰
حب الملح	۷۵	خرف	۸۰
حزاز الصخر	۷۵	خوشه	۸۰
حاشیش	۷۵	خورچین	۸۰
حنظل	۷۶	خرنوب	۸۰
حند قوقا	۷۶	خرنوب مصری	۸۰
حومر	۷۶	خفش	۸۰
حنا	۷۶	خوب کلام	۸۰
حنّا	۷۶	خندروس	۸۰
حلبه	۷۶	خولینجان	۸۱
خصی الثعلب	۷۷	خیری خنابی	۸۱
خل الزيت	۷۷	خیزران	۸۱
خبازی	۷۷	خیزران بلدی	۸۱
خبه	۷۸	خیار چنبر	۸۱
خرنوب	۷۸	خلاف	۸۲
خردل	۷۸	خلنج	۸۲
خیری	۷۸	ظفر	۸۳

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
دانک امین الدوله	۸۳	راتج	۸۸
دبس	۸۳	رصاص	۸۸
داذی	۸۳	راتیاج	۸۸
دب خرس	۸۳	رازقی	۸۹
دلب درخت	۸۳	راج هنس	۸۹
دلیک	۸۴	رامک	۸۹
دم الاخوین	۸۴	رمان	۸۹
دوقو	۸۴	رواث	۸۹
دم الحمام	۸۴	روناس	۸۹
دوباروج	۸۴	ریباس	۸۹
دیاقورا	۸۴	رطله	۹۰
داراوش	۸۴	رعی الحمام	۹۰
درخسیا	۸۵	راوند	۹۰
درخت نارون	۸۵	رعی الحمار	۹۰
درخت مورد	۸۵	رقع یمانی	۹۰
دراقیطون	۸۵	رمان	۹۰
دلیوٹ	۸۶	زهم	۹۱
دارچینی	۸۶	زیتون	۹۱
دارشیشعان	۸۶	زب الخیل	۹۱
دار قلقل	۸۶	زیت الاتفاق	۹۱
دانج ابرون	۸۷	زیت السودان	۹۱
دخن	۸۷	زبیب	۹۲
درخت وسک	۸۷	زاج سفید	۹۲
دمعه الشجر	۸۷	زیت	۹۲
دمعه العشاق	۸۷	زوفای رطب	۹۲
دمادم	۸۸	زبیب الجبل	۹۲
دهمست	۸۸	زبد البحر	۹۲
ذنب الخیل	۸۸	زجاج فرعونی	۹۳

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
زرشک	۹۲	ساج	۹۸
زردچوبه	۹۲	سبسیان	۹۸
زعفران	۹۳	سدر	۹۸
زفت رومی	۹۳	سنبل الطیب	۹۸
زرین درخت	۹۳	سفیدویون	۹۹
زرنب	۹۳	سیسالیوس	۹۹
زراوند مدحرج	۹۴	سطا خنیس	۹۹
زقوم	۹۴	سرکه	۹۹
زعرور	۹۴	سرو	۱۰۰
زفت یابس	۹۴	سرنج	۱۰۰
زقال	۹۴	سعد	۱۰۰
زبان گنجشک	۹۴	سعدان	۱۰۰
زنجبیل	۹۴	سفرجل	۱۰۰
زنبق	۹۵	سفید خارا	۱۰۱
زنجار	۹۵	سکر	۱۰۱
زوفای یابس	۹۵	سکر العشر	۱۰۱
زیره	۹۵	سک	۱۰۱
زیرفون	۹۵	سلیخه	۱۰۱
زرنباد	۹۵	سبوس گندم	۱۰۱
زنیان ناخواه	۹۶	سورنجان	۱۰۲
زنجبیل الکلاب	۹۶	سوس	۱۰۲
زیناد	۹۶	سیقمونیا	۱۰۲
زیبق	۹۶	سیسنبر	۱۰۲
سوسن	۹۷	سکباج	۱۰۳
سطرونیون	۹۷	سگ انگور	۱۰۳
سنجد	۹۷	سلم	۱۰۳
سپستان	۹۷	سلاجه	۱۰۳
سازج	۹۷	سلق	۱۰۳

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
سلت	۱۰۳	شبت	۱۰۹
سلیمانی	۱۰۳	شبدرد	۱۰۹
سمسم	۱۰۳	طباشیر	۱۱۰
سنا	۱۰۴	طوطر	۱۱۰
سنبل رومی	۱۰۴	طیرانه	۱۱۰
سنبل هندی	۱۰۴	طریخومالس	۱۱۰
شلغم	۱۰۵	طریقفلن	۱۱۰
شلیل	۱۰۵	طمطم	۱۱۰
شمار	۱۰۵	طرفا	۱۱۰
شابیژک	۱۰۵	طلق	۱۱۰
شاهدانه	۱۰۵	طریقولیون	۱۱۱
شبدرد	۱۰۵	طحلب	۱۱۱
شیطرج	۱۰۶	طالیسفر	۱۱۱
شیخ	۱۰۶	طامبوس	۱۱۱
شيلم	۱۰۶	طبامیج	۱۱۱
شوکران	۱۰۶	طحال	۱۱۱
شکاعی	۱۰۶	طفشیل	۱۱۱
شیر خشت	۱۰۷	طرخون	۱۱۱
شونیز	۱۰۷	طراثیت	۱۱۲
شقاقل	۱۰۷	طریخ	۱۱۲
شینیه	۱۰۷	طلح	۱۱۲
شنبليله	۱۰۸	طرماله	۱۱۲
شبرم	۱۰۸	طباق	۱۱۲
شاهتره	۱۰۸	طراثیت	۱۱۲
ششبدان	۱۰۸	صامیریوما	۱۱۳
شاهسفرم	۱۰۸	صبر	۱۱۳
شاذنج	۱۰۹	صغتر	۱۱۳
شقایق	۱۰۹	صنوبر	۱۱۴

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
صندل	١١٤	عكریش	١١٨
صمغ	١١٤	علت	١١٨
صینی	١١٤	عود العطاس	١١٩
صرایه	١١٤	عين الديك	١١٩
صفبوس	١١٤	عنم	١١٩
ضجاج	١١٥	عنبر	١١٩
ضریع	١١٥	غافث	١٢٠
عود البرق	١١٥	غار	١٢٠
عديم السلطان	١١٥	غازا یاقی	١٢٠
عنب الدب	١١٥	غیرا	١٢٠
عراثا	١١٥	غبار الرحی	١٢٠
عجم	١١٦	غوره	١٢٠
علیق	١١٦	غاریقون	١٢٠
عنب	١١٦	غاغاطی	١٢١
عنب الثعلب	١١٦	غالیون	١٢١
عنب الدب	١١٧	غار الارض	١٢١
عقص	١١٧	غار	١٢١
عقیق	١١٧	غری السمک	١٢١
عقاب و نوشادر	١١٧	غلقي	١٢١
عاقرقرها	١١٧	غضار چینی	١٢١
عدس	١١٧	غریب	١٢١
عين الديك	١١٨	غلیجن	١٢١
عروق الصغر	١١٨	غلوفن	١٢١
عسل انگین	١١٨	غلوفر	١٢١
عشبه	١١٨	غملو	١٢٢
عطشان	١١٨	غوشنه	١٢٢
عصی ال هرمس	١١٨	غرب	١٢٢
عاقد ال لبن	١١٨	غافه	١٢٢

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
غاسول	۱۲۲	جیرجیر الماء	۱۲۶
غریف	۱۲۲	قرع	۱۲۷
غرسما	۱۲۲	قرنیا	۱۲۷
غوفل	۱۲۲	قطف	۱۲۷
غو	۱۲۲	قافله	۱۲۷
غودنج نهری	۱۲۳	قائصه	۱۲۷
فیقرء	۱۲۳	قبح کبک	۱۲۷
غودنج	۱۲۳	قثد	۱۲۷
فطراسالیون	۱۲۳	قثاء الحمار	۱۲۸
فقاع الکرم	۱۲۳	قرطم	۱۲۸
فلفل	۱۲۳	قصب	۱۲۸
فلقلمویه	۱۲۳	قتاد	۱۲۸
فلفل الماء	۱۲۳	قعیل	۱۲۸
فاشزوا	۱۲۴	قیصوم	۱۲۹
فاسوشستین	۱۲۴	قنطوریون	۱۲۹
فستق	۱۲۴	قطلب	۱۲۹
فراسمیلون	۱۲۴	قسط	۱۲۹
فجل تراب	۱۲۴	قردمانا	۱۳۰
فرنچشک	۱۲۵	قصب السكر	۱۳۰
فطر	۱۲۵	قولنج	۱۳۰
فیل گوش	۱۲۵	کاشم زیره کوهی	۱۳۰
قصب	۱۲۵	کادی	۱۳۰
قلقاس	۱۲۵	کاکنج	۱۳۰
قصب الدزیره	۱۲۵	کاسنی وحشی	۱۳۰
قلب	۱۲۶	کبابه	۱۳۱
قدوقه	۱۲۶	کرش	۱۳۱
قره	۱۲۶	کراث رومی	۱۳۱
قراقات	۱۲۶	کزبره	۱۳۱

صفحه	عنوان	صفحه	عنوان
۱۳۵	گل طاوسی	۱۳۱	کشه
۱۳۵	گل شقایق	۱۳۱	کشوت
۱۳۶	گل مریم نخودی	۱۳۱	کتان
۱۳۶	گل نیلوفر	۱۳۱	خارقتاد
۱۳۶	گلنار	۱۳۲	کرفس
۱۳۶	گل مریم	۱۳۲	کرم
۱۳۶	گل شیپوری	۱۳۲	کراث
۱۳۶	گزنه سفید	۱۳۲	کرسنه
۱۳۶	لادن	۱۳۲	کرویا
۱۳۶	لحته التیس	۱۳۲	کاگل ذرت
۱۳۷	لاله نعمانی	۱۳۲	کاکوتی
۱۳۷	لنج	۱۳۲	کنجد
۱۳۷	لبلاب	۱۳۳	کبر
۱۳۷	لسان الحمل	۱۳۳	کافور
۱۳۷	لسان الثور	۱۳۳	کیسه کشش
۱۳۸	لسان العصافر	۱۳۴	زیره کاذب
۱۳۸	لوز الحو	۱۳۴	کندر
۱۳۸	لوز المر	۱۳۴	کندش
۱۳۸	لوبیا	۱۳۴	کنوس
۱۳۸	لبن شیر	۱۳۴	گلبر
۱۳۸	مازیرون	۱۳۴	گوشاد
۱۳۸	ماش هندی	۱۳۴	گوش خر
۱۳۸	ماغر	۱۳۴	گوش موش
۱۳۹	ماهیت	۱۳۵	ورد احمر
۱۳۹	مخلصه	۱۳۵	گل ختمی
۱۳۹	مصل	۱۳۵	گل گاوزبان
۱۳۹	مامیران	۱۳۵	گرد زغال
۱۳۹	مرزنجوش	۱۳۵	گیاه عربیثا

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
مصطکی	۱۳۹	نرثیقس	۱۴۴
مقل ارزق	۱۳۹	نرگس	۱۴۴
مقتقه	۱۳۹	نسرین	۱۴۴
مهینه	۱۴۰	نشا	۱۴۴
مومیانی	۱۴۰	نیم	۱۴۵
میعه سایله	۱۴۰	نعناع	۱۴۵
مفاث	۱۴۰	نوشادر	۱۴۵
ماسقود	۱۴۰	نیلوفر	۱۴۵
مشک طرامشیع	۱۴۰	نستری	۱۴۵
مویزج	۱۴۱	نارگیل	۱۴۶
ماهودانه	۱۴۱	نارقیصر	۱۴۶
مامیثا	۱۴۱	نافوخ	۱۴۶
ماهیز حرج	۱۴۱	نارون کوهی	۱۴۶
مرماهوس	۱۴۱	نفخ و برودت معده	۱۴۶
مستعجله	۱۴۱	والان کرچک	۱۴۶
مقل مکی	۱۴۲	ورد الحماق	۱۴۷
مامیران	۱۴۲	وشیح	۱۴۷
مرداسنگ	۱۴۲	وقل	۱۴۷
مثنان	۱۴۲	ورس	۱۴۷
نارگیل بحری	۱۴۳	واجد	۱۴۷
نخاله سبوس	۱۴۳	ودع	۱۴۷
نخاع	۱۴۳	ورد احمربری	۱۴۷
نان کلاغ	۱۴۳	وج	۱۴۸
نبیذ الذیب	۱۴۳	هلیون	۱۴۸
نجیب	۱۴۳	هریسه	۱۴۸
نانخواه	۱۴۴	هزار چشان	۱۴۸
نارمشک	۱۴۴	هوم المجوس	۱۴۸
نارنج	۱۴۴	هاسیمونا	۱۴۸

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
هندبا	۱۴۹	علاج فراموشی	۱۵۵
هفت بند	۱۴۹	مرهم زمانی	۱۵۵
همیشه بهار	۱۴۹	مرهم آنشک	۱۵۵
هلیله سیاه	۱۴۹	دوای معده و جگر	۱۵۶
هلیه کابلی	۱۴۹	مرض قولنج کبدی	۱۵۶
هوفاریقون	۱۴۹	فشار خون	۱۵۶
یاسمین	۱۵۰	قارچ معده	۱۵۶
یتوع	۱۵۰	قطع سیلان آب پشت	۱۵۷
یبروج	۱۵۰	قطع سرفه	۱۵۷
بحضض	۱۵۱	مرهم جراحات مزمن	۱۵۷
یراع	۱۵۱	مرهم شقاق خارش دار	۱۵۷
یعضید	۱۵۱	مسهل صفرا	۱۵۷
بسته شدن راه بول	۱۵۱	معجون	۱۵۷
سرطان متفرح	۱۵۱	مسهل	۱۵۸
علاج مرض قند	۱۵۱	بسته شدن دماغ	۱۵۸
علاج زونا	۱۵۱	بیهوشی	۱۵۸
بردن رنگ جوهر و نوشتجات	۱۵۲	باز کردن دهان زخمها	۱۵۸
سوزش مقعد	۱۵۲	پیشگیری از سرطان	۱۵۹
لرزش	۱۵۲	فراموشی	۱۵۹
دواء الملك	۱۵۲	چشم	۱۵۹
دواء السنه	۱۵۳	توقف اعمال تناسلی زن	۱۵۹
کوکیک	۱۵۳	سنگ کلیه و مثانه	۱۵۹
ورم معده	۱۵۳	ناراحتی جگر	۱۶۰
علاج پروستات	۱۵۴	سرگیجه	۱۶۰
تنبلی و تنگی معده	۱۵۴	دفع سکسکه	۱۶۰
ترمس	۱۵۴	زونا	۱۶۰
خضاب	۱۵۴	راشیتیس	۱۶۰
جوشها و خارش	۱۵۴	نسخه	۱۶۰

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
رمانیسم داخلی	۱۶۱	ازدیاد ذهن	۱۶۶
درد سر جلو پیشانی	۱۶۱	رفع فراموشی	۱۶۶
رفع بادهای معده	۱۶۱	رفع مالیخولیا	۱۶۶
تقویت حافظه	۱۶۱	خون خرگوش	۱۶۶
تقویت مغز و سر	۱۶۱	حب عنبر جهت نعوط	۱۶۶
ترک سیگار	۱۶۲	جهت بسته شدن جگر	۱۶۷
سرفه و تب دق	۱۶۲	درد مفاصل	۱۶۸
جگر	۱۶۲	جهت اورام مفاصل	۱۶۸
بسته شدن جگر و ورم	۱۶۲	سفیدی مو	۱۶۸
بسته شدن ریه و شش	۱۶۳	سرخی مو	۱۶۸
ذات الجنب	۱۶۳	ورم کبد	۱۶۸
برونشیت مزمن	۱۶۳	یرقان	۱۶۸
سرفه نزولات	۱۶۳	معجون صرع	۱۶۹
نضج محتسبه در سینه	۱۶۳	زخم جگر و بسته شدن جگر	۱۶۹
زخمهای سخت	۱۶۴	رویاندن مژه و انبوه کردن	۱۶۹
سفت شدگی غدد پستان	۱۶۴	ترک عادت افیون تریاک	۱۶۹
بواسیر	۱۶۴	برونشیت	۱۶۹
سوزش مقعد	۱۶۴	آنزین	۱۶۹
قطع گوشت زیاد	۱۶۴	آسم	۱۶۹
غده های سخت	۱۶۴	راحتی تنفس	۱۷۰
تحلیل غده ها	۱۶۴	ذات الجنب	۱۷۰
قارچ پستان	۱۶۵	ورم ریه	۱۷۰
برفک دهان	۱۶۵	بسته شدن ریه	۱۷۰
ورم حاره	۱۶۵	سرفه	۱۷۰
دگمه بواسیر	۱۶۵	رفع ورم مثانه مزمن	۱۷۰
رفع خوره	۱۶۵	تحلیل قولنج	۱۷۱
التیام زخمها	۱۶۵	فلج	۱۷۱
ساقط کردن دانه بواسیر	۱۶۶	تصفیه خون	۱۷۱

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
برای نرمی سینه	۱۷۱	سرطان متقرح	۱۷۶
نرمی سینه و ریه	۱۷۱	پاک کردن چرک	۱۷۶
تخلیه خلط سینه و شش	۱۷۱	سینوزیت	۱۷۶
رفع آماس	۱۷۱	سوزش ادرار	۱۷۶
رفع آماس	۱۷۱	سرطان	۱۷۶
بی اشتها بی	۱۷۲	مرهم سرطان	۱۷۷
رویاندن موی تازه	۱۷۲	زهره گاو	۱۷۷
کمر درد نقرس	۱۷۲	دفع امراض سرطان	۱۷۷
تقویت قوای جنسی	۱۷۲	گرفتگی های حنجره	۱۷۸
رفع درد مفاصل	۱۷۳	رفع یبوست	۱۷۸
التیام سوختگی	۱۷۳	معجون پنبه دانه	۱۷۸
رفع جراحات بینی	۱۷۳	ریشه زخم را خشک کند	۱۷۸
بسته شدن بینی	۱۷۳	جراحات مزمن	۱۷۸
درد مفاصل مزمن	۱۷۳	مرهم جراحات سفت	۱۷۸
دوای اعظم	۱۷۳	ورم پستان	۱۷۹
زخم های سخت	۱۷۳	اورام دردناک	۱۷۹
دوائی	۱۷۴	داروی عضو سوخته	۱۷۹
درد پشت	۱۷۴	قطع دانه های بواسیر	۱۷۹
رفع ورم مثانه مزمن	۱۷۴	گشودن دمل	۱۷۹
تحلیل قولنج	۱۷۴	جراحات مزمن	۱۷۹
ریختن دانه های بواسیر	۱۷۴	گوشت زیاد از بین می رود	۱۷۹
ضعف عمومی پیران	۱۷۵	دمل و سایر اورام	۱۸۰
بلوط	۱۷۵	یرقان	۱۸۰
فتیله	۱۷۵	از بین بردن زگیل	۱۸۰
فرزجه	۱۷۵	لکه ها و خون مردگیها	۱۸۰
سرطان معده	۱۷۵	برانداختن لکه ها و خون مردگیها	۱۸۰
صاف کردن رخسار	۱۷۵	بند آمدگی ادرار	۱۸۱
نسخه دیگر	۱۷۶	سوزش بول	۱۸۱

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
رفع سرفه و ضعف اعصاب	۱۸۱	مسهل صفرا	۱۸۵
خون	۱۸۱	معجون	۱۸۵
مسمومیت خون	۱۸۱	معجون تمری هندی	۱۸۶
کلسترول خون	۱۸۱	ریزش موی سر	۱۸۶
رفع ورم می کند	۱۸۲	موی ساقط نمی شود	۱۸۶
سر درد میگرن	۱۸۲	قوی شدن پیاز مو	۱۸۶
نسخه درد سر حاد	۱۸۲	دفع کچلی	۱۸۶
تصفیه کننده خون	۱۸۲	ریزش موی سر	۱۸۷
اغما ، بیهوشی	۱۸۲	سیاهی مو	۱۸۷
آنزیم سینه ای	۱۸۲	خضاب	۱۸۷
کلسترول	۱۸۳	رویاندن موی تازه	۱۸۷
تصفیه خون	۱۸۳	خضاب	۱۸۷
فشار خون	۱۸۳	سیاهی مو	۱۸۸
تنظیم فشار خون	۱۸۳	پیاز مو	۱۸۸
کک و مک	۱۸۳	رویش مو	۱۸۸
رفع آثار خون مردگی	۱۸۳	خضاب	۱۸۸
رفع لکه های جلدی	۱۸۳	تقویت موی سر	۱۸۸
رفع زگیل	۱۸۳	ریختن موی ریزه سر	۱۸۸
رفع چروک صورت	۱۸۴	دفع عرق النساء و نقرس	۱۸۹
رفع لک صورت	۱۸۴	عرق النساء	۱۸۹
خون مردگی	۱۸۴	درد معده و ورم معده	۱۸۹
لکه ها	۱۸۴	زخم سینه و شش و زکام	۱۸۹
رفع چین و چروک صورت	۱۸۴	دفع ناراحتی های مسلولین	۱۸۹
درمان خراش و شکاف لب	۱۸۴	جوش های صورت	۱۸۹
ریختن نگیل	۱۸۵	جوارش مفرح	۱۸۹
جوش صورت	۱۸۵	خون ریزی رحم	۱۹۰
مرهم شقاق خارش دار	۱۸۵	دفع خون مردگی	۱۹۰
مرهم جراحات مزمن	۱۸۵	درد سر	۱۹۰

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
رفع خوره	۱۹۰	سنگ کلیه	۱۹۴
قند خون	۱۹۰	خارخسک با کاکل ذرت	۱۹۴
درمان خنازیر	۱۹۰	درد کلیه و مثانه	۱۹۴
دوای صرع	۱۹۰	ورم کلیه	۱۹۴
پنبه دانه	۱۹۰	سنگ صفرا	۱۹۵
ازدیاد آب پشت	۱۹۱	ساقط کردن بواسیر	۱۹۵
در سیاهی مو	۱۹۱	گشودن دمل	۱۹۵
در مورد موی	۱۹۱	القیام زخمهای کهنه	۱۹۵
درد صفرا	۱۹۲	دفع ورمهای چرکین	۱۹۵
سنگ و جراحات مزمن	۱۹۲	رفع بادهای معده	۱۹۵
ریزش سنگ مثانه و کلیه	۱۹۲	رفع سرگیجه	۱۹۶
درد مثانه	۱۹۲	جهت عرق النساء	۱۹۶
کیسه صفرا	۱۹۲	مفاصل و نقرس و درد قولنج	۱۹۶
مثانه نزله مثانه	۱۹۲	مفاصل	۱۹۶
بندآمدگیهای شاش	۱۹۲	چین و چروک پوست	۱۹۶
سنگ کلیه و مثانه	۱۹۲	رفع اسید زیاد معده	۱۹۶
درد جگر ، طحال ، امرا شکم	۱۹۲	رفع زگیل	۱۹۷
جهت رفع ورم متعده	۱۹۳	رفع تجمع خون در رگها	۱۹۷
اعاده شهوت	۱۹۳	زخم سینه و شش زکام	۱۹۷
معجون حکیم	۱۹۳	زخم و ناراحتی روده	۱۹۷
دفع صفرا	۱۹۳	زخم معده و طحال و تهیگاد	۱۹۷
دفع عرق النساء	۱۹۳	تنگی نفس ، سرفه مزمن	۱۹۷
درمان سنگ کیسه صفرا	۱۹۳	امراض ریه	۱۹۷
ورم کیسه صفرا	۱۹۳	امراض جگر	۱۹۸
درمان روماتیسم	۱۹۳	زیبائی	۱۹۸
درمان و معالجه امراض معده	۱۹۴	صورت سفید براق را سرخ کند	۱۹۸
دوای ترک اعتیاد	۱۹۴	بیماری خون	۱۹۹
زخم کلیه و مثانه سنگ	۱۹۴	فشار خون	۱۹۹

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
غلظت خون	۱۹۹	درد معده	۲۰۵
کم کردن فشار خون	۱۹۹	چشم	۲۰۵
میوه زیتون	۱۹۹	درد چشم	۲۰۵
صرع	۲۰۰	جهت رمد چشم و پلک	۲۰۵
نقرس	۲۰۰	جهت شستشوی چشم	۲۰۵
رفع احتلام	۲۰۰	شربت زونا	۲۰۶
درد سر مزمن ، تنگی نفس	۲۰۰	ورم معده	۲۰۶
کرم ضد چین های پوست	۲۰۰	زخم معده	۲۰۶
پماد برای رفع جوش صورت	۲۰۱	نفخ معده	۲۰۷
امراض سینه ، سرفه	۲۰۱	ماسک برای پوست های چرب	۲۰۷
تنگی نفس ، خلط غلیظ	۲۰۱	ماسک ساده برای پوست	۲۰۷
مقوی جگر و معده	۲۰۱	ماسک برای پوست های خشک	۲۰۷
بند آمدگیهای شش	۲۰۱	خشکی صورت	۲۰۸
بسته شدن جگر ، مجاری ادرار	۲۰۲	جهت بردن لکه های سفید	۲۰۸
سیاه سرفه	۲۰۲	غدد	۲۰۹
تحلیل زخم جگر و معده	۲۰۲	رفع سوزش بول	۲۰۹
آسم	۲۰۲	علاج سرفه خشک	۲۰۹
راحتی تنفس	۲۰۲	معالجه درد کمر	۲۰۹
مانع ریختن موی	۲۰۲	علاج طپش قلب	۲۰۹
مرهم جذام	۲۰۳	شیاف	۲۰۹
مرهم رال	۲۰۳	تهوع	۲۱۰
شفافیت پوست	۲۰۴	درد معده	۲۱۰
علاج زونا	۲۰۴	سنگینی معده	۲۱۰
علاج باد شکم	۲۰۴	استفراغ	۲۱۰
عفونتهای سینه و شش	۲۰۴	نفخ معده	۲۱۰
علاج سرطان معده	۲۰۴	یبوست	۲۱۰
چین های اطراف دهان و چشم	۲۰۴	اسهال	۲۱۰
قولنج	۲۰۴	بی اشتها	۲۱۰

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
زخم معده	۲۱۱	خضاب	۲۱۷
مرض قولنج	۲۱۱	رویش فوری مو	۲۱۷
قولنج . زکام در سینه	۲۱۱	خضاب	۲۱۸
معده	۲۱۱	برودت و نفخ معده	۲۱۸
ناراحتی معده	۲۱۲	یرقان	۲۱۸
هل مقوی معده	۲۱۲	مقوی معده و صفرا	۲۱۹
درد معده و جگر	۲۱۲	آتش نسوزاند	۲۱۹
خون خرگوش و بز نر	۲۱۲	قطع عادت افیون	۲۱۹
خون گاو نر	۲۱۲	ترپ	۲۱۹
ترک های استخوان	۲۱۲	کدوتنبیل	۲۲۰
خون دماغ	۲۱۲	سیاه دانه	۲۲۰
خون قورباغه	۲۱۳	بادنجان	۲۲۰
خون شب پره	۲۱۳	گل گندم	۲۲۰
زخم آتش سوختگی	۲۱۳	تصفیه خون	۲۲۰
ضد عفونی کردن ورم ها	۲۱۳	پالین آورنده فشار خون	۲۲۱
ترک اعتیاد افیون	۲۱۳	ورم کلیه	۲۲۱
آپاندیست	۲۱۴	سنگ صفرا	۲۲۱
مرهم هفت بند	۲۱۴	تقویت قوای جنسی	۲۲۱
محلول تقویت رشد موی سر	۲۱۴	ازدیاد هوش	۲۲۱
رفع شوره سر	۲۱۵	ورم حنجره	۲۲۲
موخوره	۲۱۵	ریه و شش	۲۲۲
معجون	۲۱۵	تنگی نفس ، سرفه دائمی	۲۲۲
رفع اکه خوره	۲۱۵	تنگی نفس	۲۲۲
مرهم گوشت زیاد	۲۱۵	شش و ریه	۲۲۲
دیابت یا مرض قند	۲۱۶	زخم ریه ، سل	۲۲۲
درد مفاصل مزمن	۲۱۶	بسته شدن جگر	۲۲۳
زخم های سخت	۲۱۷	سل	۲۲۳
درد پشت	۲۱۷	دشواری نفس	۲۲۳

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
جهت ضعف جگر	۲۲۳	نیکوئی رخسار	۲۳۰
دردهای کهنه جگر و سپرز	۲۲۴	ادرار غیرارادی	۲۳۰
درد سینه ، سرفه ، یرقان	۲۲۴	مرهم شقاق	۲۳۰
نرمی سینه و قطع سرفه	۲۲۴	سقیز	۲۳۰
سرفه کهنه سینه و جگر	۲۲۴	آهک آب ندیده	۲۳۱
سرفه	۲۲۵	کک و مک	۲۳۱
درمان درد گلو	۲۲۵	ضماد بهق آلا ترکی	۲۳۲
متفجر نمودن ورم گلو	۲۲۵	خارش داخل مهبل	۲۳۲
بندآمدگیهای ادرار	۲۲۵	گرفتگی مجرای ادرار	۲۳۲
ادرار غیرارادی	۲۲۶	درد مفاصل	۲۳۲
نزله مثانه	۲۲۶	زلق روده	۲۳۳
عفونتهای سفلیسی	۲۲۶	بهبودی زخمهای ریه	۲۳۳
ضعف قلب	۲۲۶	خلط آور و رفع سرفه	۲۳۳
تقویت قلب	۲۲۶	انسداد ریه	۲۳۳
ناراحتی قلب	۲۲۶	سینه	۲۳۳
ناراحتی های قلب	۲۲۷	سل سینه	۲۳۴
تسکین دهنده قلب	۲۲۷	قولنج کبدی	۲۳۴
تصلب شرائین	۲۲۷	نرمی سینه	۲۳۴
شربت تمر هندی	۲۲۸	گل بابونه	۲۳۴
درد گلو انواع خناق	۲۲۸	دفع قولنج	۲۳۵
درمان یبوست	۲۲۸	قطع ورم گلو	۲۳۵
ریزاندن سنگ های ریز مثانه	۲۲۸	ضعف دل و جگر	۲۳۵
از بین بردن بواسیر	۲۲۹	سرفه کهنه ، تنگی نفس	۲۳۶
نروک	۲۲۹	ورم ریه	۲۳۶
ناراحتی های روده	۲۲۹	عفونتها	۲۳۶
ورم جدار ورید	۲۲۹	برونشیت سرفه	۲۳۶
ورم و سند جگر	۲۲۹	قطع صفرا	۲۳۶
خنازیر	۲۲۹	ناراحتیهای روده	۲۳۶

عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
معدده	۲۳۷	رفع چین و چروک صورت	۲۴۲
تقویت معدده	۲۳۷	درمان خراش لب	۲۴۲
دوای معجزه آسا	۲۳۷	توالد	۲۴۳
تخم انجره	۲۳۷	ناتوانی جنسی	۲۴۳
گل گندم	۲۳۷	ازدیاد آب پشت	۲۴۳
پائین آورنده فشار خون	۲۳۸	درد گلو	۲۴۳
عرق النساء	۲۳۸	تقویت موی سر	۲۴۳
رفع بادهای معدده و روده	۲۳۸	ریختن موی ریزه سر	۲۴۳
استفراغ	۲۳۹	درد گلو انواع خناق	۲۴۴
شبکوری	۲۳۹	درمان بیبوست	۲۴۴
غشاه و بیاض چشم	۲۳۹	از بین بردن بواسیر	۲۴۴
ناراحتیهای گوش	۲۳۹	نضج محتسبه در سینه	۲۴۴
بیساریهای چشم	۲۴۰	ریزاندن سنگ های ریز مئانه	۲۴۴
سوزش ادرار	۲۴۰	معجون صرع	۲۴۴
اسقاط بواسیر	۲۴۰	رفع سرفه	۲۴۴
بواسیر	۲۴۰	جوش های صورت	۲۴۵
زخمهای سخت	۲۴۰	جوارش مفرح	۲۴۵
پونه	۲۴۰	خون ریزی رحم	۲۴۵
زعفران	۲۴۰	دفع خون مردگی	۲۴۵
گزنه	۲۴۱	دیابت	۲۴۵
سنا	۲۴۱	درد سر	۲۴۵
خردل	۲۴۱	رفع خوره	۲۴۵
مرزنجوش	۲۴۱	نام گیاهان ترجمه شده	۲۴۶-۳۶۰
صبرزرد	۲۴۱	واژه های کتابها	۳۶۱
سنای مکی	۲۴۱	منابع	۳۶۲
ورم کلیه	۲۴۱		
سنگ صفرا	۲۴۱		
ازدیاد هوش	۲۴۱		

چه عاملی باعث گردآوری دایرة المعارف شد

اواخر سال ۳۴ به بیماری تبلی روده بزرگ روی هم انباشته شدن و تخلیه نشدن مواد زاید دچار شدم به هر وسیله روی آوردم از ابتدائی ترین تا پیشرفته ترین وسایل پزشکی نتیجه مطلوبی ندیدم مطب پزشکی نبود که سر نزنم روزی سراغ پیرمردی را گرفتم که نیاکانش در دربار شاهان صفویه سمت حکیم باشی را داشتند او هم آخرین نواده ایشان بود از جد پدر و پدرش استفاده از گیاهان را برای مداوای بیمارش به ارث برده بود که خدا رحمتش کند در سن ۱۴۰ سالگی فوت کرد او گیاهی را به من نشان داد که چندان هم نایاب نبود در مزارع و مراتع بیشتر یافت می شود دو سه نوبت از گیاه مورد نظر مصرف کردم در اندک مدتی سلامتی از دست رفته ام را باز یافتم از آن بعد در رکاب پیرمرد که الاغی داشت سفید رنگ سوار می شد و به صحرا می رفتم واقعا تشنه معاشرت او بودم یادم داد که چگونه در جمع آوری و مصرف گیاهان اقدام کنم طرز مداوا و خشک کردن و نگهداری آن بکوشم پس از مرگ او تصمیم گرفتم برای آشنائی بیشتر دائرة المعارف گیاهان سنتی را گردآوری به پیشگاه هموطنان عزیز قرار دهم تا هر کس بتواند به سادگی در صورت دسترسی نداشتن به پزشک نیاز درمانی خود را وسیله گیاهان فراهم نموده از دردهای جان گزا و زخم های سخت و شدت بار نجات یابند بامید خدای بزرگ .

محمد علی افسر خیاوی

مقدمه

سپاس بیکران خداوند منان را به این که توفیق را به بنده ارزانی داشت تا توانستم . مطالب این کتاب را که دربردارندهٔ ویژگیها و مشخصات گیاهان داروئی است با مراجعه به آثار قدما و منابع و مراجع معتبر گرد آوری نموده و تقدیم دوستداران علم و دانش نمایم .

تاریخ پرافتخار ما پر است از دانشمندان بلند آوازه و آثار گرانسنگی که چه بصورت تألیف و چه در قالب ترجمه زیور وجود یافته در خدمت ابناء بشر قرار گرفته اند . در تألیف این اثر از آثار طبی و داروئی دانشمندان بزرگی همچون ابوعلی سینا صاحب کتاب قانون و محمد ذکریای رازی الجدری و الحصبه و عقیلی خراسانی صاحب کتب مخزن الادویه و یا همچنین نوشته ها و مقالات ترجمه شده بقراط حکیم و پروفسور هانسفلوک استفاده شایان برده اند . همچنین کتاب تحفه حکیم مؤمن تألیف محمد مومن حسینی طیب سلیمان شاه صفوی و از مقالات ترجمه شده جالینوس دیسقوریدوس حکیم والا شان یونان و دیگر آثار دست اول منابع و مراجعی هستند که در جریان کار همواره محل رجوع اینجانب بوده اند .

اهمیت دایرة المعارف گونه ای درباره گیاهان داروئی که اکنون تقدیم دوستداران علم و دانش می شود در آن است که بسیاری از کسانی را که درصدد شناخت گیاهان داروئی یا تهیه آن برای مصارف طبی خود یا خانواده شان برمی آیند از مراجعه به منابع دیگر که بسی کمیابند و همچنین عطاران کم تجربه بی نیازی کند و آنها می توانند خود با شناخت کافی از هر کدام از این گیاهان و خواص و کاربرد آنها مستقیماً آنها را تهیه نمایند یا از عطاریها بگیرند بدون اینکه از آنها نظر خواهی کنند .

در این دایرة المعارف ویژگیهای هر کدام از گیاهان طبی به طور کامل ذکر شده است و طرز استعمال آنها نیز آمده است اما اهمیت کار تنها محدود به این نیست

بلکه آنهایی که در مورد گیاهان داروئی تحقیق می کنند نیز از این اثر بهره‌های کافی خواهند برد.

از قدیمی ترین آثاری که درباره موضوع مورد نظر (مفردات گیاهان طبی) تألیف شده است کتاب الابنیه عن حقایق الادویه است که بیش از ده قرن از تألیف آن می گذرد با وجود این، گذشت زمان از اهمیت آن نکاسته است و همین اهمیت سبب شده است که این کتاب بارها در اروپا چاپ شود اثر مهم دیگر تحفه حکیم مؤمن است که توسط حکیم محمد مومن حسینی در عصر صفوی نوشته شده، هنوز از مراجع قابل توجهی در طب است بنده کوشیده ام به این دو اثر بیشتر توجه کرده از مطالب آنها خوانندگان را بیشتر مستفیذ گردانم. لازم به توضیح است که طب و معرفت الادویه (شناخت داروها) در طول تاریخ یک سیر تکاملی داشته است بشر از همان آغاز حیات در مواجهه با بیماریها و دیگر خشنوتهای طبیعی که به نوعی او را می آزارد در مقام دواى دردهای خویش برآمده است در جریان جستجوهای خویش گیاهان و میوه ها را از هر عامل طبیعی دیگری در تداوی و معالجه بیماران مفید یافته است اما چون طبابت ریزه کاریهایی دارد فراوانی می طلبد. پزشک و دارو می توانند به جای معالجه بیمار نتیجه عکس بدهند در نتیجه هم در پزشکی گری دقت فراوان داشته اند هم در شناخت خواص طبی گیاهان و ثمرات طبیعی. به همین جهت می بینیم که عطاران خبره، طبیبان بزرگ در تجویز عقاقیر و داروهای طبی و تعیین میزان آنها نیز نهایت دقت را به عمل آورده اند بهترین نمونه این دقت عمل را می توان در آثار محمد ذکریای رازی و ابوعلی سینا دید.

از طرف دیگر یونان، ایران، هند، مصر و کلدان اولین مراکزی هستند که در آنها طبیبان و دانشمندان گیاه شناس بزرگی ظهور کرده اند با توجه به این اقالیم محددهای علم و دانش از دیدگاه تاریخ علم محسوب می شود. ریشه استوار داشتن دارو شناسی و معرفت خواص طبی گیاهان داروئی را میتوان تصدیق کرد. هر چند کتاب حال در زمینه تاریخ طب و داروشناسی تحقیقات وسیع صورت گرفته آثار گرانسنگی در این زمینه تألیف شده است اما اثری در زمینه طبقه بندی

گیاهان طبی و بیان خواص طبی آنها با مراجعه به منابع کهن و توضیح شیوه‌های ترکیب گیاهان داروئی با دیگر عناصر طبیعی تألیف نشده است که لااقل به شکل شبه دایرة المعارف محل مراجعه علاقه‌مندان یا پزشکانی که از ارزش طب سنتی آگاهند قرار گیرد.

نگارنده بدون اینکه ادعا کند کامل‌ترین دایرة المعارف را در این زمینه تهیه کرده است یا دست کم این ادعا را دارد که در گردآوری مطالب کتاب حاضر بسیار رنج کشیده و کوشیده است در هر مدخلی کاملترین اطلاعات و صحیح‌ترین توضیحات را از منابع تاریخی و در مواردی از مشاهدات و تجربیات خویش استخراج و ثبت نماید مسلم است هیچ کاری بویژه کاری که در علوم دقیق و ظریفی همچون طبابت و داروشناسی صورت گیرد خالی از لغزش‌ها و کاستی‌ها نیست این اثر نیز مسلماً از این امر برکنار نیست لذا هر چند که قصد بنده ارائه خدمت ناچیزی است دوستداران علم و فرهنگ بشری و وجود اشتباهات و کاستی‌ها را اجتناب ناپذیر می‌دانم چشم‌امیدی دارم به اینکه این کاستی‌ها و لغزش‌ها را خوانندگان محترم به طرق چاپ‌های بعدی مرهون منت‌هایشان گردم ضمن تقدیم این اثر ناچیز به پیشگاه همه دوست‌داران دانش و فرهنگ و راهیان طریق معرفت بر ایشان از پیشگاه حضرت احدیت کامیابی توأم با توفیق سعادت و سرافرازی آرزو می‌نمایم.

محمد علی افسر خیای